

Järelevalveasutuste kontrollikava

2022-2024

Sissejuhatus

Majanduskasv ja globaliseerumine on põhjustanud kogu maailmas riikidevahelise jäätmeveo suurenemise. 2018. aastal oli ülemaailmse jäätmetega seotud kaubanduse maht 182 miljonit tonni (väärtus ligikaudu 80,5 miljardit eurot). See kaubandus on viimastel aastakümnetel märkimisväärselt kasvanud ning Euroopa Liit (EL) on üks suurimaid jäätmete eksportijaid maailmas. Igal aastal ekspordib EL kolmandatesse riikidesse umbes 33 miljonit tonni jäätmeid. Alates 2004. aastast on EList jäätmete eksport suurenenud 75 % ning pea pool sellest on suunatud OECD-välisesse riikidesse. Enamiku EList eksporditavatest jäätmetest moodustavad metalli-, paberi-, plasti-, tekstiili- ja klaasijäätmed. EL impordib igal aastal ligikaudu 16 miljonit tonni jäätmeid ning ka liikmesriikide vahel veetakse märkimisväärses koguses jäätmeid (ca 70 miljonit tonni aastas). Üle piiri veetavad jäätmed võivad ohustada inimeste tervist ja keskkonda, eriti kui jäätmete vedu ei toimu nõuetekohaselt. Samal ajal on neil jäätmetel sageli positiivne majanduslik väärtus, eelkõige teisese toormena, mis võimaldab asendada esmaseid tooraineid ja vähendada neist sõltuvust ning soodustada seega ringmajandust. 1989. a võeti vastu ohtlike jäätmete riikidevahelise veo ja nende kõrvaldamise kontrolli käsitlev Baseli konventsioon (Baseli konventsioon), mille eesmärk on kaitsta inimeste tervist ja keskkonda ohtlike ja muude jäätmete tekitamisest, nende riikidevahelisest veost ja käitlemisest tuleneva kahjuliku mõju eest. Eesti Vabariik ühines Baseli konventsiooniga 1992. aastal (RT 1992, 21, 297). Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) nõukogu võttis 1992. a vastu otsuse (OECD otsus) taaskasutamistoiminguteks ettenähtud jäätmete riikidevahelise veo kontrolli kohta. 2019. a jõustus rahvusvahelisel tasandil Baseli konventsiooni muudatus, millega keelustati ohtlike jäätmete eksport arengumaadesse (kehtestati üldine keeld eksportida Baseli konventsiooni VII lisas loetletud riikidest (konventsiooniosalised ja teised riigid, kes on OECD liikmed ning EL riigid ja Liechtenstein) kõikidesse teistesse riikidesse mis tahes ohtlikke jäätmeid, mis on ette nähtud lõppladustamiseks, korduskasutamiseks, ringlussevõtuks ja taaskasutamiseks). EL on ekspordi keelustamist käsitleva muudatuse ratifitseerinud ja rakendab seda 1997. aastast. Baseli konventsiooni ja OECD otsuse sätteid rakendatakse EL õiguses 2006. a vastu võetud Euroopa Parlamendi ja Nõukogu määrusega (EÜ) nr 1013/2006 jäätmesaadetiste kohta (jäätmesaadetiste määrus). Jäätmesaadetiste määruses on sätestatud jäätmete piiriüleste vedude ja kontrollimise kord, eesmärgiga arvestada ja vältida keskkonna- ning terviseprobleeme, mis võivad kaasneda jäätmete valesti eksportimise ja käitlemisega ning selle eesmärk on tagada rahvusvahelistest keskkonnavalasest kokkulepetest kinnipidamine. Määrus hõlmab jäätmete vedu liikmesriikide vahel, impordi riikidest, mille suhtes ei kohaldata OECD otsust ja ekspordi nendes riikidesse, mille suhtes ei kohaldata OECD otsust. Jäätmesaadetiste määruses sõltub kontrolli tase jäätmete omadustest (nt ohtlikud või tavajäätmed), sihtkohast (OECD riik või mitte) ja sellest, kas jäätmeid töödeldakse nende taaskasutamiseks või kõrvaldamiseks. Rohkem kontrollitud on kõrvaldamisele nt prügilasse ladestamiseks määratud jäätmete veod ja vähem kontrollitud ringlussevõtuks määratud veod. Jäätmesaadetiste määruses on sätestatud ka ekspordikeeld teatavate jäätmekategooriate ja teatavate sihtkohtade suhtes: kõige olulisem näide on keeld eksportida ohtlikke jäätmeid EList riikidesse, mis ei kuulu OECDsse.

EÜ määrus nr 1013/2006 (jäätmesaadetiste määrus) on kolm põhilist kontrolli protseduuri:

1. Mittekontrollitavate jäätmesaadetiste veol ehk nn „rohelistes nimekirjas“ olevate jäätmete veol peab arvestama artiklis 18 sätestatud üldnõudeid ja peab olema täidetud jäätmesaadetiste määruse VII lisas toodud saatedokument, mis peab olema jäätmesaadetiste veol kaasas. Rohelistes nimekirjas on jäätmesaadetiste määruse artikli 3 lõikes 2 nimetatud taaskasutamiseks määratud jäätmed. Need on mitteohtlikud jäätmed taaskasutamiseks määratud jäätmed nagu nt paber, metall jms.

2. Kontrollitavate jäätmete veol peab enne jäätmete väljavedu taotlema asjaomastelt pädevatelt asutustelt kirjaliku veoloa (jäätmesaadetiste määruse artikkel 3 lg 1 ja artikkel 4). Kontrollitavad on ohtlike jäätmete, välislepingutega reguleeritud jäätmete ja kõrvaldamisele määratud jäätmete vedod.

3. Kõrvaldamiseks mõeldud jäätmete vedu väljapoole EL ja EFTA riike on keelatud. Samuti on keelatud eksportida ohtlikke jäätmeid väljapoole OECD riike. OECD liikmesriiki saab vedada jäätmeid üksnes taaskasutamise eesmärgil.

Komisjoni määruses (EÜ) nr 1418/2007, 29. november 2007 käsitletakse teatavate Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 1013/2006 III ja IIIA lisas loetletud jäätmete väljavedu taaskasutamise eesmärgil teatavatesse riikidesse, mille suhtes ei kohaldata OECD otsust jäätmete riikidevahelise veo kontrolli kohta. Baseli konventsiooni osaliste konverents otsustas oma 2019. aasta mais toimunud 14. istungi otsusega BC-14/12 muuta plastijäätmete klassifikatsiooni, määrates ära, milliseid plastijäätmeid käsitletakse ohtlike jäätmetena, milliseid tavajäätmetena või spetsiaalset tähelepanu vajavatena. **Alates 2021. aastast kehtivad plastijäätmete EL sisseveo-, väljaveo ja liikmesriikide vahelisele veole uued reeglid.** Sõltuvalt plastijäätmete tüübist ja kavandatavast sihtkohast (EL liikmesriik, OECD, mitte-OECD) kehtivad erinevad nõuded. Ohtlike plastijäätmete (AC300) ja raskesti ringlussevõetavate plastijäätmete (Y48) eksport OECD-sse mittekuuluvatesse kolmandatesse riikidesse on keelatud. Puhaste, tavajäätmete hulka kuuluvate plastijäätmete (B3011) (mis on ette nähtud ringlussevõtuks) eksport OECD-sse mittekuuluvatesse kolmandatesse riikidesse on lubatud ainult eritingimustel. Importiv riik peab teavitama Euroopa Komisjoni reeglitest, milliseid kohaldatakse vastava impordi suhtes. Ohtlike plastijäätmete ja raskesti ringlussevõetavate plastijäätmete impordile kolmandatest riikidest kohaldatakse „eelneva teatamise ja nõusoleku andmise korda“ ehk tuleb taotleda kirjalik luba. Liikmesriikide vahelistel vedudel kohaldatakse ohtlike plastijäätmete ja raskesti ringlussevõetavate plastijäätmetele „eelneva teatamise ja nõusoleku andmise korda“ ehk tuleb taotleda kirjalik luba. Puhaste, tavajäätmete hulka kuuluvate plastijäätmete (mis on ette nähtud ringlussevõtuks) osas kohaldatakse artikkel 18 nõudeid ehk roheline nimekirja jäätmete protseduuri.

Et tagada jäätmete riikidevaheliste ebaseaduslike jäätmesaadetiste ennetamine ja tõhusam kontroll koostavad Keskkonnaamet ja Maksu- ja Tolliamet vastavalt jäätmesaadetiste määrusele (art 50 lg 2a) kontrollikavad, millest lähtuvalt teostatakse järelevalvet: käitluskohtadele, ettevõtjatele, vahendajatele ja edasimüüjatele, teostatavale taaskasutamisele ja kõrvaldamise toimingule.

Ülevaade riikidevahelisest jäätmeveost Eestis

Et määratleda ja hinnata järgnevate aastate kontrollitavaid jäätmevoogusid ja isikuid, on oluline vaadelda varasemat statistikat. Kuivõrd JäätS § 116 ja § 117 kohaselt peab keskkonnakaitsele oma isik pidama pidevat arvestust ning esitama üks kord aastas KOTKAS infosüsteemi arvestuse alusel koostatud jäätmearuande, siis sellest tulenevalt on järelevalveks olemas põhjalik ja detailne ülevaade jäätmekäitlusega seotud isikute eelnevate aastate jäätmealasest tegevuses. Jäätmete käitlusel tuleb lähtuda, et jäätmeid taaskasutatakse või kõrvaldatakse nende tekkekohale võimalikult lähedal asuvas tehnoloogiliselt sobivas ning tervisekaitse- ja keskkonnanõuetele vastavas jäätmekäitluskohas. Erinevaid jäätmeid käideldakse erinevate tehnoloogiate abil ja Eestis osade jäätmete käitlemise võimalused puuduvad. Riikidevaheline jäätmevedu on üks olulistest võimalustest selliste jäätmete käitlemiseks, sh võimaldab liikmesriikidel täita EL tasandil probleemtoodetest tekkinud jäätmetele kehtestatud ringlussevõtu ja materjali taaskasutamise sihtarve ja toota jäätmetest ringlussevõetud materjali / teisest tooret.

Jäätmearuandluse infosüsteemist tehtud väljavõtete kohaselt on Eesti valdavalt jäätmeid väljaviiv riik. Jäätmete väljaveo kogused on pea poole suuremad kui sisseveo puhul. Täpsemalt on imporditud: 2016 – 2018 aastas 200 000 – 300 000 t ning eksporditud 300 000 – 500 000 t jäätmeid. 2019. a imporditi Eestisse ca 287 000 t ja eksporditi ca 494 000 t jäätmeid. 2020. a imporditi Eestisse 233 000 t ja eksporditi 527 000 t jäätmeid ning 2021. a imporditi 270 000 t ja eksporditi 635 000 t jäätmeid. Jäätmete impordimahud on jäänud enamvähem samale tasemele, aga ekspordimahud on aasta-aastalt kasvanud. Kõige enam eksporditi Eestist jäätmeid 2018. a Türgi (ca 282 800 t), Soome (ca 65 500 t) ja Poola (ca 49 800 t); 2019. a Türgi (ca 274 000 t), Soome (ca 69 400 t), Saksamaale (ca 33 300 t) ja Lätti (ca 30 600 t); 2020. a Türgi (ca 287 500 t), Soome (ca 53 000 t), Venemaale (ca 43 200 t), Saksamaale (ca 41 400 t) ja Lätti (ca 32 400 t).

Valdava enamuse välja veetud jäätmeliikidest moodustavad puhtad jäätmevood ehk rohelse nimekirja jäätmed. Suurima osa Eestist eksporditud jäätmeliikidest moodustavad erinevad metallijäätmed (peamiselt mustmetallid), millele leitakse uued kasutusvõimalused metallitoodete näol Türgis. Suuremates kogustes eksporditakse veel värvilisi metalle; paber ja kartongjäätmeid; plastpakendeid ja klaaspakendid. **Kontrollitavate jäätmete (vajalik taotleda veoluba) väljavedu Eestist on tagasihoidlik.** Ohtlikke jäätmeid eksporditi Eestist 2019. a ca 9 000 t ja 2020. a ca 9 800 t. Eestist eksporditakse kemikaalijäätmeid, elektri- ja elektroonikaseadmete jäätmeid, luminescentslampe ja muid elavhõbedat sisaldavaid jäätmeid, tervishoiujäätmeid, pinnakatmisel tekkivad jäätmed, ohtlikke aineid sisaldavaid mehaanilise töötlemise jääke jms. Enamuse eksporditud ohtlikest jäätmetest moodustavad Soome eksporditud Iru jäätmepõletustehases tekkinud tahked gaasipuhastusjäätmed (ca 8000 t/aastas). Riikidevaheline jäätmevedu, sh kontrollitavate jäätmete vedu, toimub suurte koguste korral tõrgeteta. Probleeme esineb üheliigiliste jäätmete väikeste tekkekogustega, näiteks patarei- ja akujäätmetega ja põllumajandusplastiga, mille käitlemise võimalused Eestis puuduvad ning keeruline on leida nende käitlemiseks võimalusi ka teistes riikides. Patareidele ja akudele on kehtestatud EL tasandil taaskasutamise ja ringlussevõtu sihtarvud. Eesti omab võimekust käidelda patareide ja akude jäätmetest ainult pliiakusid. Ülejäänud patarei- ja akujäätmed (kantavate patareide ja akude, kergtranspordivahendite akude, tööstuslike patareide ja akude ning elektrisõidukiakude jäätmed) osas teostatakse Eestis vaid sorteerimist ja ümber pakendamist ning neid on vaja ekspordida edasiseks käitlemiseks teistesse liikmesriikidesse. Patarei- ja akujäätmete ekspordimiseks peab olema riikidevaheline veoluba, mille saamiseks on vajalik nõusolek lähtekoha, transiidikoha ja sihtkoha pädevatelt asutustelt. Praegu on patareide ja akude

tootjatel ning tootjate ühendustel probleeme patarei- ja akujäätmete ekspordiga, sest sihtkoha pädev asutus ei ole andnud nõusolekut veoloa väljastamiseks.

Eestisse imporditakse enamjaolt segajäätmeid, mis Eestis täiendavalt sorditakse ning eraldatakse edasiseks käitlemiseks need jäätmeliigid, mida saab võtta ringlusesse ning sortimisel tekkinud jääkmaterjalid põletatakse või ladestatakse prügilas. Eestisse toodavatest jäätmetest suurima osa moodustavad segaolmejäätmed (2021. a ca 9000 t), ehitus- ja lammutussegapraht (2021. a ca 25 000 t), puidujäätmed ning pliiakud. Suurem osa sissetoodud jäätmeliikidest jäävad Eestisse. Segaolmejäätmed jm põlemisväärtust omavad jäätmed põletatakse Iru jäätmepõletustehases ja pliiakud käideldakse Ecometal AS-is. Olemasolevatest andmetest nähtub, et ehitus- ja lammutussegaprahi sortimise tulemusena tekkinud jäätmeliikidest võetakse ringlusesse vaid väike kogus jäätmeid. Ringlussevõtu asemel suunatakse välja sorditud põlevosa prügikütuse hulka ja mineraalne osa karjääride täiteks. Kõige enam toodi jäätmeid Eestisse 2018. a Soomest (ca 138 200 t), Suurbritanniast (ca 45 800 t) ja Hollandist (ca 45 200 t); 2019. a Soomest (ca 133 600 t), Hollandist (ca 95 700 t), Venemaalt (ca 16 200 t) ja Lätist (ca 14 400 t); 2020. a Soomest (ca 116 200 t), Hollandist (47 500t), Lätist (28 100 t) ja Venemaalt (17 700 t). 2019. a toodi kontrollitavaid jäätmeid (vajalik eelnev kirjalik veoluba) Eestisse ca 103 100 t, enamus neist olid Soomest toodud segaolmejäätmed (ca 44 100 t); ehitus- ja lammutussegapraht (ca 26 900 t). 2020. a toodi Eestisse kõige enam Hollandist puidujäätmeid (ca 40 350 t) ning Soomest segaolmejäätmeid (ca 33 100 t) ja ehitus- ja lammutussegaprahti (ca 31 900 t). Ohtlikest jäätmetest tuuakse Eestisse kõige enam pliiakusid (2019. a ca 14 600 t; 2020. a 13 700 t; 2021 a 17 000 t), mida tuuakse peamiselt Soomest, aga ka Rootsist, Lätist ja Leedust. Ohtlikest jäätmetest tuuakse Eestisse veel õli sisaldavaid jäätmeid ja lahusteid sisaldavaid jäätmeid, kemikaale jm ohtlikke aineid sisaldavaid vedelaid jäätmeid ning ohtlikke osi sisaldavaid elektri- ja elektroonikaseadmete jäätmeid.

Jäätmevedude kontroll ja ebaseaduslikud saadetised eelmise kontrollikava perioodil.

2022 aastal planeeriti riikidevahelise jäätmeveo kontrollile nii sadamas, piiril kui ka ettevõtetes kohapeal. Kokku toimus 13 kontrolloperatsiooni (1-2 päevased) koostöös Maksu – ja Tolliametiga sadamas või piiril ning 23 ettevõttes kontrolliti riikidevahelise jäätmeveo nõuetest kinnipidamist.

Perioodil 2016-2019 alustas Keskkonnainspeksioon¹ riikidevahelise jäätmeveo nõuete rikkumiste osas kokku 19 väärteomenetlust, ühe haldusmenetluse ning 22 järelevalvemenetlust. Rikkumisi tuvastati veodokumentide (Annex VII) ja veolubade puudumiste osas. Lisaks tuvastati veodokumentidele mittevastavaid jäätmete vedusid. Näiteks 2019. a imporditi Eestisse kivide ja pinnase asemel jäätmete mehaanilise töötlemise jäätmeid ning 2020. a imporditi olmejäätmete asemel

¹ 1. jaanuarist 2021 on Keskkonnaamet (KeA) ja Keskkonnainspeksioon (KKI) ühendatud ühendametiks – Keskkonnaamet (KeA). KeA on Keskkonnaministeeriumi valitsemisalas tegutsev valitsusasutus, kelle ülesanne on muuhulgas viia ellu riigi keskkonnakasutamise, looduskaitse ja kiirgusohutuse poliitikat ning koordineerida ja teostada looduskeskkonna- ja varade kasutamise alast järelevalvet, kohaldades seaduses ettenähtud juhtudel riikliku summi vahendeid. Samuti teostab KeA läbi ametnike avalikku võimu korrakaitseasutuses sätestatud juhtudel ning KeA järelevalveõigusega isikutel on õigus läbi viia süüteo menetlust eriseadustes toodud rikkumiste osas. KeA struktuuris on neli valdkonda: juhtimise, järelevalve, keskkonnakasutamise ja eluslooduse valdkond. Järelevalve valdkond koosneb neljast osakonnast: uurimisosakond, õigusosakond, keskkonnatasude osakond ja järelevalve osakond (15 maakondlikku bürood). Senised KeA ja KKI ametnike ja töötajate teenistus- või tööülesanded asutuste ühendamise tõttu ei muutunud. Igapäevast keskkonnaalast järelevalvet teevad maakondades asuvad bürood

ehitus- ja lammutusjätmeid. Keskkonnainspeksioon lõpetas 2019. a kaks riikidevahelise jäätmeveo vääртеomenetlust kuriteo tunnustel. Esimesel juhul toimus romusõidukite illegaalne import Belgiasse ning teisel juhul imporditi Eestisse maapinna täiteks jäätmete mehaanilise töötlemise jätmeid.

Perioodil 2019-2021 toimunud peamised rikkumised olid seotud määruse 1013/2006 art 16 punktis b toodud kohustuse eiramisega (teataja ei saanud täidetud ja allkirjastatud saatedokumendi koopiaid pädevatele asutustele ning vastuvõtjale vähemalt kolm tööpäeva enne saadetise lähetamise alustamist või olid eelteadetes märgitud sellised kuupäevad, mil vedu ei toimunud. Tegelik vedu toimus kas mitmeid päevi enne või tagantjärele eelteatises märgitule. Näiteks 2020. aastal kontrolliti kokku 317 veose kontrolli, millest 87 olid jäätmetega soetud veosed. Puudusi tuvastati 70 korral (80%), milleks olid - jäätmete mittevastavused, vigased eelteavitused, vastuvõtja teavitamata jätmine, veoste varasem ja hilisem saabumine teates märgitud kuupäevast ilma, et oleks ka eelnevalt teavitatud olulistest muudatustest kavandatava saadetise osas. Kuivõrd nimetatud puudused vedudes raskendasid oluliselt järelevalvet sisseveetavate jäätmete osas ningläksid vastuollu määruse sätestatud põhimõtetega, saatis Keskkonnaamet nimetatud vedudega seotud isikutele märgukirja, milles selgitasime, et ei saa enam aktsepteerida olukorda, kui eelteated, mis peaks saadetama vähemalt 3 päeva enne saadetise lähetamist, sisaldavad aga kuupäeva, mis ei ole saatekirjaga ega reaalse olukorraga kooskõlas ning selliseid vedusid käsitletakse edaspidi kui määruse art 2 p 35 (d) kohased ebaseaduslikud saadetised, mis peetakse kuni nõuetekohaste dokumentide laekumiseni kinni või teadlikult ebaõigete andmete esitamise eest kaasneb rahaline karistus. 2021 ning 2022 aastal toimunud kontrollides ei avastatud enam ühtegi taolist rikkumist ning saadetiste kuupäevad olid kooskõlas määruse 1013/2006 nõuetega.

2022 aastal avastati see-eest 3 rikkumist, millest ühel juhul piirduti hoiatamisega (andmete edastamine Keskkonnaametile), teisel juhul karistati ettevõtet 600 eur trahviga, kuna puudus veoks vajalik registreering ning kolmas juhtum (puidujäätmete loata sissevedu) on veel menetluses.

2022 aastal tegeleti 4 juhtumiga, kus Saksamaa ja Hollandi järelevalveasutus pidas jäätmete väljaveo kahtlusega saadetist. Ühel juhul oli tegemist plastijäätmete saadetisega Aasiasse. Kuivõrd ettevõttel ei olnud esitada Hiinas nõutavat deklaratsiooni, tõlgendasid Saksamaa asutuses selle ebaseaduslikuks ning tegid ettepaneku saadetis tagasi Eestisse saata. Edasise menetluse käigus andis Hiina ühekordse erandi ning vedu või Saksamaalt edasi minna. Teine ja kolmas juhtum olid sarnane, kus Eesti heategevusorganisatsioon saatis esimesel juhul Aafrikasse rasketehnikat ning veosega pandi kaasa ka jalgrattad jms kaup. Kolmandal juhtumil olid saadetiseks kasutatud tekstiilesemid ning need saadeti Eesti heategevusorganisatsiooni poolt läbi Hollandi Ukrainasse. Kuivõrd saadetistega polnud kaasa vajalike dokumente, peatati saadetised. Pärast vajalike dokumentide saatmist saadetised vabastati Saksa ja Hollandi asutuste poolt.

Neljanda juhtumi puhul, kus Nigeeria kodanik saatis Eestist kodumaale erinevaid esemeid sh selliseid mis liigitusid jäätmeteks, toimus ka reaalne tagasisaatmine. Konteiner on senini Eestis tollijärelevalve all, kuna isik ei ilmu välja.

Samuti peeti Maksu- ja Tolliameti poolt kinni 10 romukahtlusega sõidukit, mille puhul oli kahtlus, et imporditud Eestisse nende edasise lammutamise eesmärgil. Kõigil kontrollitud juhtudel olid tegemist avariiliste sõidukitega, mis oli kavas pärast remonditöid kasutada nende esialgsel otstarbel.

Perioodil 2016 – 2018 teostas Maksu- ja Tolliamet kokku 90 tollikontrolli, millest jäätmevedude kontrolle oli 36. 2022 aastal tehti MTA poolt kokku 29 tolliveo kontrolli, mille eesmärk oli kontrollida jäätmete vedu, neist 24 ekspordi ja 5 impordi suunal. Nõuetele mittevastavaid saadetisi ei avastatud, kolmel korral korrigeeriti tollideklaratsiooni.

Kontrollikava 2023-2025

Käesolev kontrollikava (Lisa 1) on koostatud Keskkonnaamet poolt ning koostööd on tehtud Maksu- ja Tolliametiga. Kontrollikava hõlmab mitut põhielementi - eesmärgid, prioriteetid, hõlmatud geograafiline piirkond, teavet kavandatavate kontrollide kohta, kontrollides osalevatele asutuste koostööd ja ülesandeid, teavet kontrollijate koolitamise ning asjaomase kontrollikava rakendamiseks vajalike inim-, finants- ja muude ressursside kohta ning on integreeritud Keskkonnaameti järelevalveosakonna iga-aastasessse tööplaani. Kontrollikavas ettenähtud kontrollid toimuvad tööplaani raames, võttes arvesse konkreetseid prioriteete ning ohuprognose. Kui kontrollikava koostatakse üldjuhul kolmeks aastaks, siis järelevalve tööplaani koostatakse igaks kalendriaastaks eraldi. Ohuprognos ja selle baasilt büroode jaoks tekkiv tööplaani tugineb kontrollikavas toodud prioriteetidele, eelneva perioodi statistikale ja korrakaitseorgani teaduslikele või tehnilistele teadmistele ning lähtub võrdse kohtlemise põhimõttest. Järelevalve tööplaani koostamisel ja kontrollide läbiviimisel lähtutakse, niivõrd kui see on võimalik [Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 04.04.2001 soovitusel \(2001/331/EC\) inspekteerimise miinimumkriteeriumide kohta](#).

MTA kasutab tollikontrollis riskianalüüsi meetodeid. Igal aastal koostatakse nn baasanalüüs, milles leidub jäätmete teemat käsitlev peatükk. Kontrollitavad saadetised valitakse välja reeglina riskianalüüsi põhjal, arvestatakse teistelt asutustelt sh ka teistest riikidest saadava riski infoga. Füüsiliselt kontrollib MTA saadetisi esitatud tollideklaratsioonide / dokumentide alusel, keskendudes teatavat liiki kaupadele.

Seni kasutusel olevad riskimeetodid on varasemal perioodil taganud küll eesmärkide saavutamise, kuid järgnevatel aastatel on eesmärk tõhustada riskianalüüsi ja tehnoloogia kasutamist, et automatiseerida saadetiste kontrollimist ning sõltuda vähem inimtegurist. Käesolevas kontrollikavas väljatoodud eesmärgid ning prioriteetid on tekkinud eelnevalt läbi viidud ohuprognosidest ning riskianalüüsist, mille käigus on hinnatud probleemseid vajavaid jäätmeliike, siht- ja lähtekohti, mille jäätmekäitlusrajatised ei ole ilmselt kasutuses parimat võimaliku tehnikat, varasemat õiguskuulekust, õigusaktidega seatud piiranguid ning muud asjakohast infot, mis ametkondadele on igapäeva töö käigus laekunud. Riskihindamisemethodikaks kasutati tagajärje – tõenäosus maatriksit ning ajurünnak hindamise meetodit.

Käesolev programm põhineb järgmistel õigusaktidel või dokumentidel:

- [Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus \(EÜ\) nr 1013/2006 14. juuni 2006, jäätmesaadetiste kohta](#);
- [Komisjoni määrus nr 1418/2007 29. november 2007, milles käsitletakse teatavate Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse \(EÜ\) nr 1013/2006 III ja IIIA lisa loetletud jäätmete väljavedu taaskasutamise eesmärgil teatavatesse riikidesse, mille suhtes ei kohaldata OECD otsust jäätmete riikidevahelise veo kontrolli kohta](#);
- [Jäätmeseadus \(JääTS\)](#);
- [Tolliseadus; Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus \(EL\) nr 952/2013, 9. oktoober 2013, millega kehtestatakse liidu tolliseadustik](#);
- [Järelevalveasutuste kontrollikava 2020 - 2022](#);
- [Vastastikuste hindamiste kaheksanda vooru hindamisaruanne „Keskkonnakuritegude ennetamise ja tõkestamise Euroopa poliitika praktiline rakendamine ja toimimine“ ARUANNE](#)
- [Riigi jäätmekava 2014-2020 ja 2022-2028 \(eelnõu\)](#).

LISA 1. KONTROLLIKAVA

Kontrolli eesmärk ja prioriteedid	Lähtudes varasemate aastate jäätmete sisse- ja väljaveo statistikast ning kontrollide põhjal kogutud infost, keskendub riikidevahelise jäätmeveo alane järelevalve peamiselt Eestisse sisseveetavatele jäätmevoogudele, kuivõrd nende puhul on oht, et nende ebaõige käitlemine võib põhjustada keskkonnakahju või selle tekkimise ohtu. • Ehitus – ja lammutusjäätmeteks liigitatud sortimisjääkide sissevedu, sh loata sissevedu;• Puidujäätmete (sh hakkepuidu) sissevedu biomassina nende põletamise eesmärgil;• Tekstiili- jm valdavalt kodumajapidamises tekkinud jäätmete sissevedu, millest ca 30% antakse koheselt üle prügilasse, kuna neil puudub kaubanduslik väärtus;• Ohtlikud jäätmed, kemikaalide sissevedu tuvastamiseks, kas tegemist jäätmetega või REACH registreeringuga toodetega. Lisaks keskkonnaohule võib tegemist olla aktsiisiga maksustava kaubaga;• Peamisel eraisikute poolt Eestisse sisseveetavate ja kohapeal lihtsa vaevaga realiseeritavate jäätmete sissevedu (nn "jäätmeturism);• Pliiakud ja nende ebaseaduslikult sisse- või läbivedu;• Segaolmejäätmete ebaseaduslik sissevedu Eestisse ning nende ebaseaduslik hülgamine keskkonda;• Vanarehvide sissevedu, mis häirib tootjavastutuse süsteem;• Romusõidukite sh laevade sissevedu nende lammutamise eesmärgil.• Kasutatud EEE seadmete ja nendest tekkinud jäätmete (WEEE) sissevedu. Jäätmete väljavedu sh eksport määruse 1418/2007 kohaselt sellistesse kolmandatesse riikidesse, kus nende ebaõige käitlemine võib põhjustada keskkonnakahju või riigile pandud erinevate sihtarvude mittetäitmist: • Plastijäätmete väljavedu mitte-OECD riikidesse vastavalt Baseli konventsioonis sätestatud piirangutele;• Kasutuselt kõrvaldatud elektri- ja elektroonikaseadmete väljavedu, tuvastamiseks kas tegemist on seadmete või jäätmetega sh osoonikihti kahandavaid aineid (CFC, haloonid) sisaldavate jäätmete väljavedu;• Kasutuselt kõrvaldatud mootorsõidukite väljavedu, tuvastamiseks, kas tegemist on avariiliste ja vähest remonti vajavate mootorsõidukitega või romusõidukiga;• Paberi- ja kartongijäätmete väljavedu kolmandatesse riikidesse;• Klaasijäätmete väljavedu;• Ohtlike ja kontrollitavate kemikaalijäätmete väljavedu;• Rehvidest tekkinud jäätmete väljavedu;• Tekstiili- jm valdavalt kodumajapidamises tekkinud jäätmete eksport kolmandatesse riikidesse.

Hõlmatud geograafiline ala	Kogu Eesti Vabariigi territoorium

Teave kavandatavate kontrollide kohta, sh füüsiliste kontrollide kohta;	Perioodile 2023-2025 planeeritud kontrollide koguarv, võrrelduna eelneva kontrollikava (2020-2022) perioodil tehtud kontrollide koguarvuga, ei vähene ning jääb ka sellel perioodil suurusjärg samale tasemele – ca 20 kontrollipäeva (sadamas või piiril) ning ca 30 ettevõtet aastas. Valmidus on osalemiseks siseriiklikel ning rahvusvahelistel operatsioonidel. Lisaks tööplaanile kontrollitakse MTA poolt laekunud vihjeinfot tollikontrollis kinnipeetud kaupade osas. Jäätmesaadetiste kontrolle teostakse ka edaspidi mitmel viisil ning õigusaktides sätestatud korra kohaselt. Selleks, et järelevalve oleks tõhus, suunatakse ressursid sinna, kus ohud on tõenäoliselt suuremad või mittevastavus sagedasem. Jäätmevedude määrusest lähtuvalt toimub ka jätkuvalt jäätmesaadetiste füüsiline kontroll eeskätt: • piiripunktes, maanteedel, sadamates, kus kontroll hõlmab endas sõidukite peatamist, läbivaatust ja veose ning dokumentide kontrolli, avastamaks jäätmete (sh ohtlike jäätmete) sissevedu, transiiti ja väljavedu ja/või • jäätmesaadetiste sihtkohas Eestis, kus kontrollitakse vastuvõtjat või käitluskohta; • jäätmete päritolukohas Eestis, kus kontrollitakse jäätmete tekitajat, valdajat või teatajat. Järelevalveasutused viivad füüsilisi kontrolle läbi mitmel moel, sõltuvalt tekkinud vajadusele. Selleks on tööplaanis või iga toimuva kontrollreidi jaoks koostatud operatsiooniplaanis ette nähtud: • multidistsiplinaarsed kontrollid, mille raames kontrollitakse isikule kohalduvaid nõudeid laiemalt, nt keskkonnakaitse, tooteohutuse jm valdkonnas; • üksnes jäätmesaadetiste määrusele vastavad kontrollid; • koostöö muude organisatsioonidega ühisoperatsioonide raames läbiviidavad kontrollid; • ettekavandatud ja plaanikohased kontrollid; • spontaansed juhukontrollid, kaebustele ja teadetele reageerimisel. • etteteatamata kontrollreidid. Kiireloomulisi teateid kontrollimiseks saab esitada KeA e-posti aadressile info@keskkonnaamet.ee või helistada lühinumbrile 1247, mis töötab ööpäevaringselt 7 päeva nädalas. Kõned suunatakse koheselt edasi valveinspektorile, kes saab viivitamatult reageerida ning vajaduse korral minna sündmuskohta, et tõendeid vaadelda. Samuti saab salakaubaveoga seotud vihjeid edastada Maksu- ja Tolliameti e-posti aadressile vihje@emta.ee või telefonile +372 800 4444 (tasuta, 24/7). Nõustamist puudutavate küsimustega saab pöörduda kas KeA klienditeeninduse poole telefoninumbri + 372 662 5999 või Maksu- ja Tolliameti klienditeeninduse poole +372 880 0814 või tollinfo@emta.ee. Lisaks füüsilistele kontrollidele toimub järgnevatel aastatel järelevalveasutuste poolt pidev andmete monitooring ning enne konkreetse operatsiooni toimumist ka KeA-le saadetud eelteadete ja tollideklaratsioonide ning laeva manifestide analüüs.

Kontrollides osalevatele asutustele määratud ülesanded;	Jäätmesaaduse kohaselt teostavad riikidevahelise jäätmeveo alast järelevalvet korrakaitseorganitena Keskkonnaamet ja Maksu- ja Tolliamet. Järelevalveasutuste üldised ülesanded ja pädevused on kirjeldatud valdkonna eriseadustes ning jäätmesaadetiste määruse art 50. Järelevalveasutuste ülesanded on: • siseneda ja läbi vaadata jäätmetega seotud käitluskohti ja sõidukeid;• vaadata läbi, võtta hoiule ning teostada kontrollproove vallasasjadest;• nõuda põhjendatult kogu vajalikku teavet;• rakendada seaduses sätestatud abinõusid ebaseadusliku tegevuse tõkestamiseks ja kohustuslike keskkonnakaitseabinõude elluviimiseks;• peatada keskkonda kahjustav või ohustav õiguspärane tegevus või loodusressursi kasutamisega seotud õiguspärane tegevus, kui see seab ohtu inimeste elu, tervise või vara; Kui järelevalveasutusel tekib põhjendatud kahtlus, et jäätmete vedodokumentidel märgitud andmed ei vasta jäätmesaadetisele, peab järelevalveasutus jäätmesaadetise kinni ja teavitab kinnipidamise asjaoludest KeA. Ebaseadusliku jäätmesaadetise ilmnemisel korraldab KeA jäätmebüroo jäätmesaadetise tagasisaatmine lähteriiki või käitlemise sihtriigis. Samuti on KeA jäätmebüroo ülesandeks ja tegevuseks jäätmete riikidevaheliste vedudel veoloataotluste läbivaatus, nõusolekute või keeldumisotsuste tegemine ning arvestuse pidamine jäätmete piiriüleste vedude saatedokumentide (Lisa IB ja Lisa VII) üle.

Tulemused/Edasised tegevused/Muud märkused	Kõik kontrolltoimingud ja otsused dokumenteeritakse ja koostatakse objekti kontrollimise protokoll, mis edastatakse soovi korral kontrollitavale. Vastavalt kontrolli tulemusele võib selguda, kas saadetise näol on tegemist toodetega või jäätmetega. Ning jäätmete korral, kas tegemist on nõuetekohase jäätmesaadetisega või ebaseadusliku jäätmesaadetisega. Selleks et teha kindlaks, et veetava aine või eseme puhul ei ole tegemist jäätmetega, võivad järelevalveasutused nõuda füüsiliselt või juriidiliselt isikult, kelle valduses on asjaomane aine või ese või kes korraldab selle vedamist, dokumentaalsete tõendite esitamist järgmise kohta: • asjaomase aine või eseme päritolu ja sihtkoht ning • asjaolu, et tegemist ei ole jäätmetega, sh vajaduse korral tõendid seadme töökorras oleku kohta. Järelevalveasutused võivad otsustada, et asjaomase aine või eseme puhul on tegemist jäätmetega, kui: • nende poolt kindlaksmääratud ajavahemiku jooksul ei ole neile esitatud nõutud tõendeid selle kindlakstegemiseks, et aine või eseme puhul ei ole tegemist jäätmetega, • nad peavad neile kättesaadavaid tõendeid ja teavet otsuse tegemiseks ebapiisavaks või nad peavad osutatud kahjustuste vastast kaitset ebapiisavaks. Järelevalveasutusel on õigus riikliku järelevalve käigus teha mõõtmisi, võtta jäätmetest proove ja teha või tellida ekspertiise ning jäädvustada olukorda pilti või heli salvestava seadmega. Ekspertiisikulud kannab järelevalveasutus. Kui proovi- või mõõtmistulemuste või ekspertiisi kohaselt selgub, et valdus või selle kasutamine ei vasta seaduse ja selle alusel kehtestatud õigusaktide nõuetele ning valdaja oli sellest teadlik või pidi sellest teadlik olema, siis võib järelevalveasutus nõuda valdajalt proovi võtmise, mõõtmise ja ekspertiisi tegemise põhjendatud ja dokumentaalselt tõendatud kulude hüvitamist. Nõuetega kooskõlas oleva saadetis vabastatakse järelevalve alt. Ebaseadusliku jäätmesaadetise korral, kohaldatakse jäätmesaadetise määruse art 24 ja 25 sätteid ning toimub saadetise tagasisaatmine lähteriiki või toimub alternatiivne taaskasutamine või kõrvaldamine Eestis Kulud, mis on seotud jäätmesaadetise tagasisaatmisega nõutakse sisse isikult, kes jäätmevedu on korraldanud . Jäätmesaadetise alusel on õigus alustada väärteomenetlus riikidevahelise jäätmeveo nõuete rikkumise eest ja karistada füüsilist isikut rahatrahviga kuni 300 trahviühikut (üks tü = 4 eur) ning juriidilist isikut kuni 400 000 eurot. Riikidevahelise jäätmeveo nõuete rikkumisel, kui jäätmete vedu toimus olulises koguses või ettevaatamatusest, salakaubaveona või ebaseadusliku toiminguna tollisoodustusega kaubaga ja aktsiisikaubaga, võib isikut karistada kriminaalkorras rahalise karistuse või vangistusega.

	Lisaks on õigus süütegude toimepanemise vahendi või vahetuks objektiks olnud jäätmed konfiskeerida ettenähtud korras.
Kontrollides osalevate asutuste vahelise koostöö kord;	Ebaseaduslike saadetiste ennetamiseks ja avastamiseks tehakse rahvusvahelist koostööd ühiskontrollide läbiviimisega jäätmete siht- ja lähtekohas IMPEL (<i>European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law</i>) ja keskkonnakuritegudele keskendunud EnviCrimeNet koostöömudelis. Maksu- ja Tolliamet omakorda WCO (<i>World Customs Organization</i>) CEN (Customs Enforcement Network) poolt korraldatud rahvusvahelistest projektides (DEMETER jne). Siseriiklikult toimub koostöö, infovahetus ja kontrollid koostöölepe alusel.
Teave kontrollijate koolitamise kohta kontrollidega seotud küsimustes	Koolitusi korraldatakse vastavalt vajadusele. Lisaks on ametnikel võimalus osaleda rahvusvahelistes koolitusprojektides.

Vastavalt Keskkonnaameti järelevalveosakonna ressursijaotusele ja tööplaanile, tegeleb jäätmete sh riikidevahelise jäätmeveo kontrolliga kokku 14 inspektorit, kes asuvad erinevates järelevalve büroodes üle Eesti ja kes on saanud vastava väljaõppe ning omavad praktilisi teadmisi riikidevahelisest jäätmeveost, 1 peainspektor (kes on ühtlasi ka IMPEL TFS rahvuslikuks kontaktisikuks (*National Contact Point - NCP*)) ning 1 peaspetsialist (kes on ühtlasi ka määruse 1013/2006 art 54 määratud kontaktisik nn *Correspondent*).

KeA käsutuses on transpordivahendid, kontori- ja sidevahendid (arvutid, telefonid, raadiosaatjad), kontrolliks vajalik tehnika (kaal, taskulamp, fotoaparaat, gps, gaasianalüsaator, gaasidetektor), isikukaitsevahendid (eririietus, helkurvestid, kindad), asitõendite käsitlemiseks mõeldud vahendid (kotid ja plommid) ning samuti ligipääs ametkondade kasutuses olevatele andmebaasidele. Jäätmesaadetiste kontrollimisel kasutatakse ka droone, mis võimaldavad kontrollida saadetisi ning jäätmete ladustamist ja hoiustamist. Kõik kontrollide tulemused sisestatakse Keskkonnaameti objektide kontrollimise andmebaasi, kus on võimalik saada kiiresti teavet ja ligi pääseda erinevatele andmekogudele (nt liiklusregister, rahvastikuregister, ärireister). Laevadega veetavate jäätmesaadetise osas on kasutusel ka laevanduse andmebaasid (THETIS jms), mis võimaldavad saada teavet laeva marsruudi ja veetavate kaupade osas.

Teave kõnealuse kontrollitava rakendamiseks ette nähtud inim-, finants- ja muude ressursside kohta

Jäätmesaadetiste määruse art 16 kohaselt peab teataja saatma täidetud ja allkirjastatud saatedokumendi koopiad pädevatele asutustele ning vastuvõtjale vähemalt kolm tööpäeva enne saadetise lähetamise alustamist. Jäätmesaadetise saatmist korraldab isik või jäätmete vastuvõtja Eestis peab esitama KeA-le kolme päeva jooksul pärast jäätmete saabumist jäätmekäitluskohta, kus taaskasutus- või kõrvaldamistoiming toimub, Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EÜ) nr 1013/2006 artikli 18 lõikes 1 nimetatud jäätmesaadetisega kaasneva ja määruse VII lisale vastava jäätmesaadetise kohta teavet sisaldava dokumendi. 2022 aasta septemberist käivitus [KOTKAS](#) moodul riikidevahelise jäätmeveo väljaveo taotluste, saatedokumentide esitamiseks ja koostamiseks. Kontrollitavate jäätmesaadetiste saatedokumentide edastamiseks välismaistele klientidele on jätkuvalt kasutusel aadress movementdocuments@keskkonnaamet.ee.

Maksu- ja Tolliametile pandud ülesannete tõhusama ja optimaalsema täitmise tagamiseks on Eestis kasutusele võetud liikuvad tollikontrollirühmad. Liikuvaks rühmaks nimetatakse Maksu- ja Tolliametis regioonide tollikontrolli üksustes moodustatud kontrollrühma, mille eesmärgiks on ühiskonna- ja majanduse kaitsefunktsiooni täitmine tolli valdkonnas. Liikuvate rühmade kasutamine võimaldab tollikontrolli teostada märkamatult, ootamatult, professionaalselt ning suunata kontrolliresurss maksimaalse operatiivsusega maksustamise või ühiskonnakaitse seisukohalt kõige riskantsematesse valdkondadesse või objektidele.

MTA kasutab ka kahte liiki skaneerimisseadmeid – statsionaarseid ja mobiilseid – ning mõlemad neist on varustatud röntgentehnoloogiaga. Mobiilse seadmega saab kontrollida saadetisi seal, kus füüsiline juurdepääs oleks keeruline ja aegavõttev. Samuti tehakse kaupade füüsilisi kontrollimisi. Vormistatakse kaupade läbivaatusakt ning kogutakse dokumendid, mille alusel kujundatakse seisukoht, kas tegemist on

	jäätmetega või mitte, kas kaasas olevad dokumendid on vormistatud korrektselt ning kas tegemist on seadusliku jäätmesaadetisega. Lisaks on MTA paigaldanud ja kasutab oma igapäevatoos automaatseid numbrituvastussüsteeme (ANTS). Tuvastatud numbrimärgid salvestatakse andmebaasis koos lisaandmete ning piltidega sõidukist või konteinerist. Asitõendite hoiustamiseks on järelevalveasutusetel kasutada selleks kohandatud ladu. Lisaks annab seadus võimaluse sõlmida leping asitõendina äravõetud asitõendihoiule andmiseks vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku § 125 lõikele 2. 2023 aastaks on KeA eelarves ette nähtud suurusjärg 15 000 eurot uurimis, ekspertiiside ja arendustöödeks. Laboratoorsete analüüside jaoks kasutatakse akrediteeritud labori OÜ Eesti Keskkonnauuringute Keskuse (EKUK) teenust. EKUK tegevus on peamiselt seotud teenuste osutamisega riigile. Labori peamised tegevusvaldkonnad on: • keskkonnauuringute ja ekspertiiside teostamine, keskkonnaseisundi ja loodusvarade kohta andmete kogumine, töötlemine ja säilitamine; • toorme ja toodete analüüs; • ohtlike jäätmete analüüs ja käitlemine; • keskkonnamõjude hindamine ning võimalikest ohtudest varajane teavitamine; • keskkonnavalne teadus- ja arendustegevus, nõustamine ja koolitus Eesti Akrediteerimiskeskus on EKUK katselabori tegevuse tunnistanud vastavaks standardi EVS-EN ISO/IEC 17025 nõuetele.
Muud	

Kontaktandmed:

Jäätmevedude määruse ja Baseli konventsiooni pädev asutus

Vastutav isik: Katrin Kaare (katrin.kaare@keskkonnaamet.ee, telefon: +372 6807421)

Järelevalve vastutusala:

Keskkonnaamet

Vastutav isik: Rene Rajasalu (Rene.Rajasalu@keskkonnaamet.ee, telefon: +372 53421035)

Maksu ja Tolliamet

Vastutav isik: Lauri Aasmann(lauri.aasmann@emta.ee, telefon 676 2203)